

Pakkausten uudelleenkäyttö haastaa kertakäyttökulttuurin

- Suosituksia uudelleenkäytön tukemiseksi

Ruokapakkausten uudelleenkäyttöä tulee kehittää pakkausjätteen määrän ja roskaantumisen vähentämiseksi

Pakkausjätteen määrä tulee kasvamaan lähivuosina, mikäli kertakäyttöpakkausten kulutus lisääntyy ennusteiden mukaisesti. Samalla kasvavat pakkausjätteen aiheuttamien haitallisten ympäristövaikutusten riskit. Pelkästään materiaalitehokkuuteen ja kertakäyttöpakkausten kierrätykseen panostamalla kulutuksen kasvusta johtuvaa jäteongelmaa ei pystytä hillitsemään. Tämän vuoksi pakkausten uudelleenkäyttöä tulee järjestelmällisesti kehittää, kokeilla ja optimoida yhteistyössä arvoketjun toimijoiden kesken sekä määrittää ja seurata eri ratkaisumallien taloudellisia ja ympäristövaikutuksia.

Suosituksemme uudelleenkäytön kannustamiseksi ja skaalaamiseksi:

1. Uudelleenkäytön edistämiseksi täytyy asettaa kunnianhimoiset tavoitteet, jotta uudelleenkäyttö skaalautuisi, tulisi kannattavaksi ja edistäisi kestävyttä
2. Pakkausten uudelleenkäytön kasvua tulee seurata ja vaikutuksia arvioida vuosittain
3. Kansallisen uudelleenkäyttöjärjestelmän kehittämistä on tuettava
4. Yrityksiä tulee TKI-tukien avulla kannustaa innovoimaan uudelleenkäytettäviä ratkaisuja
5. Kertakäyttöisten pakkausten kysyntää tulee heikentää sovelluksissa, joissa pakkauksista johtuvan ruokahävikin riski on pienin

Kertakäyttöisten pakkausten kasvava kysyntä on johtanut jäte- ja roskaantumisongelmien pahenemiseen

Kertakäyttöisten pakkausten kulutus on ollut kasvussa pitkään. Näistä pakkauksista noin 60 % käytetään ruoan pakkaamiseen. Pelkästään Euroopassa syntyy vuosittain pakkausjätettä noin 178 kg henkilöä kohden eli kokonaisuudessaan lähes 80 miljoonaa tonnia. Euroopan unionin (EU) alueella on pyritty hillitsemään pakkausjätteen määrän kasvua ympäristö- ja jätelainsäädännöllä siinä kuitenkin onnistumatta. Vaikka tuottajavastuun alaiset pakkausjätteen kierrätystavoitteet ja -velvoitteet ovat edistäneet merkittävästi kierrätystä, nykyiset materiaali-tehokkuuteen tähtäävät toimet ja kierrätykseen perustuva kiertotalous eivät EU:n komission lausunnon mukaan riitä kertakäyttöpakkausista syntyvän jätteen määrän kasvun ja roskaantumisen hillintään. Tällä hetkellä vain osa kerätystä materiaalista saadaan uudelleen käyttöön pakkauksissa. Kuitupakkaukset kiertävät jo varsin tehokkaasti, mutta muovipakkausten osalta vain noin 8 % materiaalista päätyy kiertoon. Ruokapakkauksissa kierrätysmateriaalin käyttö on vielä harvinaista. Sen sijaan esimerkiksi juomapullojen ja tölkkien talteenotto Suomessa on esimerkki toimivasta materiaalinkierrätysjärjestelmästä.

Uudelleenkäyttö ja -täyttö nähdään keinoina vähentää pakkausjätteen määrää sekä roskaantumista

EU:n kiertotalouspolitiikka pohjautuu jätehierarkiaan, jonka mukaan jätteen syntymisen estämisen tulisi olla ensisijainen keino ennen kierrätystä. Käytännössä pakkausjätteen vähentämiseen tähtääviä toimia ovat kuitenkin ohjanneet eri pakkausmateriaalien keräys- ja kierrätystavoitteet. Pakkausjätteen määrän vähentämiselle tai pakkausten uudelleenkäytölle ei ole ennen vuoden 2023 pakkaus- ja pakkausjäteasetusehdotusta asetettu määrällisiä tavoitteita EU:n tasolla. EU:n kiertotalouden toimintaohjelma ja muovistrategia ovat tehneet pakkausten uudelleenkäyttötavoitetta näkyvämmäksi. Kertakäyttömuoviasetuksen sekä tuoreen pakkaus- ja pakkausjäteasetusehdotuksen myötä pakkausjätteen määrän vähentäminen on noussut uudella tavalla politiikkatoimien keskiöön, ja uudelleenkäyttö on nimetty varteenotettavaksi keinoksi vähentää pakkausjätteen syntymistä sekä roskaantumista.

Huoli uudelleenkäytön kestävyys- ja kustannusvaikutuksista hidastaa järjestelmien kehittämistä

Pakkausten uudelleenkäytön yleistymisen on aiheuttanut huolta erityisesti pakkausalaalla, mutta myös kaupan ja elintarviketeollisuuden puolella. Kasvattaako kertakäyttöpakkausista luopuminen ruokahävikkiä? Kuinka taataan riittävä hygienia? Kuinka kustannukset pidetään kurissa? Aiheuttaako uudelleenkäyttö pesuineen ja paluulogistiikkoineen suuremman ympäristövaikutuksen kuin kertakäyttö?

Uudelleenkäytettävä pakkaus ei sovi kaikkialle. Esimerkiksi UNEPin elinkaari-arviointeihin keskittynyt kokoomatutkimus toteaa, että uudelleenkäytettävä pakkaus ei välttämättä ole ympäristön kannalta tai taloudellisista syistä järkevää tuoreen lihan kaltaisille elintarvikkeille, joissa pilaantumisen riski ja tuotannon hiilijalanjälki ovat suuria. Jotta uudelleenkäytön ympäristö- ja taloudelliset vaikutukset saadaan optimoituja, soveltuvimmat käyttökohteet tunnistettua ja kuluttajia uudelleenkäyttöön kannustavia toimintamalleja luotua, tulee pakkausten uudelleenkäyttöä järjestelmällisesti kokeilla ja kehittää yhteistyössä arvoketjun toimijoiden kesken. Ensiarvoisen tärkeää on määrittää ja seurata eri ratkaisumallien taloudellisia, sosiaalisia ja ympäristövaikutuksia kehittämisen kuluessa.

HUOMIOITA

uudelleenkäytön ympäristövaikutuksista

- ▶ **Toimiva ja keskitetty pakkausten palautusjärjestelmä voi vähentää pakkaamisen ympäristövaikutuksia.**
- ▶ **Sen sijaan puutteellinen järjestelmä voi jopa lisätä ilmastovaikutuksia ja materiaalin tarvetta sekä pahentaa roskaamista.**
- ▶ **Ympäristöhyötyjen saavuttaminen edellyttää aina tietyn palautusasteen toteutumista.**
- ▶ **Vaadittava palautusaste on aina määritettävä tapauskohtaisesti. Tämä vaatii elinkaarista tarkastelua, jossa koko tuotantoketju, käyttövaihe ja käytöstä poisto huomioidaan. Elinkaariarviointi (LCA) on välttämätön työkalu tähän tarkasteluun.**
- ▶ **Uudelleenkäyttö ei korvaa materiaalinkierrätystä; ympäristöhyötyjen saavuttamiseksi myös uudelleenkäytettävät pakkaukset olisi kierrätettävä käytöstä poiston jälkeen.**

Uudelleenkäyttö ja -täyttö vaatii tukea kasvaakseen - Toimet uudelleenkäytön kannustamiseen

Package-Heroes-hanke järjesti keväällä 2023 Murrosareenan, jossa elintarvikepakkaamisen sidosryhmien asiantuntijat asettivat yhdessä tavoitteita pakkausjätteen vähentämiseksi ja tunnistivat keinoja saavuttaa asetetut tavoitteet. Tämän työskentelyn perusteella tehtiin viisi keskeistä suositusta, jotta pakkausten uudelleenkäyttö- ja käyttö saataisiin käyntiin ja skaalattua Suomessa.

1. **Uudelleenkäyttötavoitteiden tulee olla riittävän kunnianhimoisia, jotta uudelleenkäyttö skaalautuisi,** tulisi kannattavaksi ja edistäisi kestävyyttä. Määrälliset uudelleenkäyttötavoitteet tulisi sisällyttää osaksi hallinnon ja toimialajärjestöjen vapaaehtoista annospakkaamisen green deal -sopimusta. Mikäli vapaaehtoinen sopiminen ei riittävästi kannusta yrityksiä uudelleenkäytettävien noutoruokapakkausten laajamittaiseen käyttöönottoon, voidaan tavoitteiden saavuttamista tukea pakottavalla lainsäädännöllä.

Toimenpidesuositukset koskevat seuraavia toimijoita: Päivittäistavarakaupan yhdistys (PTY), Matkailu- ja Ravintolapalvelut (MaRa), Elintarviketeollisuusliitto (ETL), valtioneuvoston kanslia (VNK), eduskunta, ympäristöministeriö (YM).

2.

Pakkausten uudelleenkäytön kasvua tulee seurata ja vaikutuksia arvioida. Tarvitaan uudelleenkäyttötavoitteiden vuosittaista seurantaa sekä uusien toimien suunnittelua ja toteutusta, mikäli vapaaehtoisin keinoin tavoitteita ei saavuteta. Lisäksi tarvitaan säännöllistä ja johdonmukaista tulevaisuusorientoitunutta vaikutusten arviointia.

Toimenpidesuositukset koskevat seuraavia toimijoita: YM, VNK

3.

Kansallisen uudelleenkäyttöjärjestelmän kehittämistä on tuettava, jotta ei syntyisi keskenään kilpailevia erillisiä järjestelmiä, vaan koko maan kattava järjestelmä, jonka puitteissa yritykset voivat toimia kannattavasti ja tehokkaasti. Investointirahoitus tulee taata järjestelmän kehittämiseen.

Toimenpidesuositukset koskevat seuraavia toimijoita: YM, Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM)

4.

Yrityksiä tulee kannustaa innovoimaan uudelleenkäytettäviä ratkaisuja. Uudelleenkäytettävien pakkausjärjestelmien kehittäminen vaatii innovointia ja kokeiluja. Näin ollen tutkimus-, kehitys- ja innovaatio (TKI) -toimintaa tulee tukea laaja-alaisesti ja systemaattisesti. TKI-toimintaa tarvitaan mm. uudelleenkäytettävien pakkausten ja -materiaalien kehittämiseksi (ml. kuitupohjaiset materiaalit), sekä ohjelmistojen, logistiikan ja pesujen sekä ympäristövaikutusten ja kestävien liiketoimintamallien kehittämisen osalta. Tarvitaan johdonmukainen tutkimus-, kehitys- ja erityisesti kokeilurahoituksen polku.

Toimenpidesuositukset koskevat seuraavia toimijoita: Business Finland, YM, TEM

5.

Kertakäyttöisten pakkausten kysyntää tulee heikentää sovelluksissa, joissa pakkauksista johtuvan ruokahävikin riski on pienin. Kertakäyttöiset ruoan ja juomien noutopakkaukset voisi esimerkiksi tehdä maksullisiksi (vrt. muovikassiosopimus). On selvitettävä, voisiko tätä myös käyttää keinona rahoittaa pakkausten uudelleenkäyttöjärjestelmän kehittämistä

Toimenpidesuositukset koskevat seuraavia toimijoita: PTY, MaRa, YM

Yhteystiedot

Konsortion johtaja: Ali Harlin, ali.harlin@vtt.fi
Kirjoittajat: Henna Sundqvist (VTT), Maria Åkerman (VTT)

Kirjallisuus

United Nations Environment Programme. 2022. Single-use supermarket food packaging and its alternatives: Recommendations from life cycle Assessments. UNEP Nairobi. <https://www.lifecycleinitiative.org/library/single-use-supermarket-food-packaging-and-its-alternatives-recommendations-from-life-cycle-assessments/>

Sundqvist-Andberg, H. & Åkerman, M. 2021. Sustainability governance and contested plastic food packaging - An integrative review. Journal of Cleaner Production. Volume 306, 127111

Sundqvist-Andberg, H. & Åkerman, M. 2022. Collaborative governance as a means of navigating the uncertainties of sustainability transformations: The case of Finnish food packaging. Ecological Economics. 197, 107455.

Tenhunen-Lunkka, A., Lahtinen, J. H., Hakola, L., Palmgren, R., Sundqvist, H., Balatsas Leekkas, A., Erwan, M., Luomala, H., & Pennanen, K. 2023. Operational environment review for reusable packaging used in fast moving consumer goods: 4everPack. VTT Technical Research Centre of Finland. VTT Technology No. 415 <https://doi.org/10.32040/2242-122X.2023.T415>

Varho, V., Bor, S., Kataja, K., Lahtinen, J., Lahtinen, T., Sundqvist, H., Tapiola, T. & Åkerman, M. 2023. Askelet kestävään ruokapakkaamiseen: Kestävän ruokapakkaamisen murrosareena. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 76/2023. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 57 s.